

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ HISTORY OF MEDICINE

Τα αίτια του θανάτου διά της σταυρώσεως

Η θανάτωση στον σταυρό αποτελούσε μια πανάρχαια μέθοδο εκτέλεσης, η οποία αρχικά χρησιμοποιήθηκε από τους Πέρσες. Διά του Μεγάλου Αλεξάνδρου διαδόθηκε στις χώρες της Μεσογείου και υιοθετήθηκε από τους Ρωμαίους. Αποτελούσε κυρίως τον τρόπο θανάτωσης των δούλων, των λιποτακτών και των ενόχων μεγάλων εγκλημάτων. Υπήρχαν πέντε διαφορετικοί τύποι σταυρών: Ο απλός, ο οποίος ήταν ένας πάσσαλος στερεωμένος στο έδαφος, ο σχήματος T, που ήταν και ο πιο διαδεδομένος, ο λατινικός με την κατακόρυφη δοκό μακρύτερη από την οριζόντια, ο ελληνικός με ισοσκελή άκρα, και ο χιαστός. Η ποινή της σταύρωσης περιλάμβανε τέσσερα στάδια: τη μαστίγωση με το φραγγέλιο, τη διαπόμπευση, τη σταύρωση και τη σκελοκοπία. Η μαστίγωση προκαλούσε μεγάλη αιμορραγία και εκτεταμένο-βαρύτατο τραυματισμό στην οπίσθια πλευρά του κορμού, ενώ η διαπόμπευση αποτελούσε ψυχικό βασανισμό, εκμηδενίζοντας την προσωπικότητα του θύματος από τη χλεύη και τον ονειδισμό του πλήθους. Η σταύρωση που ακολουθούσε γινόταν σε σημείο έξω από τα τείχη των πόλεων με δύο τρόπους: με περιδεδση ή με ήλωση. Στην περιδεδση, ο κατάδικος ακινητοποιείτο στον σταυρό με σχοινιά, ενώ στην ήλωση με καρφιά. Στην περιδεδση, ο θάνατος ελάμβανε χώρα μετά από 2 ή 3 ημέρες και οφειλόταν στην απώλεια υγρών, στις μεταβολικές και στις καρδιαγγειακές διαταραχές, στην αφυδάτωση, στην ακινησία και στην ασφυξία. Κατά την ήλωση, ο θάνατος ήταν αρκετά συντομότερος, επέρχεται περίπου στο εξάωρο και οφειλόταν στην υποογκαιμία, στις καρδιαγγειακές διαταραχές και στην ασφυξία. Στην περίπτωση επίσπευσης του θανάτου ελάμβανε χώρα η σκελοκοπία (κατέαξις των κνημών), με αποτέλεσμα τον θάνατο από την αιμορραγία. Ο θάνατος πιστοποιείτο με λογχισμό της δεξιάς πλευράς του στήθους, δημιουργώντας τρύση της καρδιάς. Οι εσταυρωμένοι παρέμεναν μετά θάνατον στον σταυρό μέχρι της πλήρους αποσύνθεσης ή κατασπαράσσονταν από τα ζώα. Αυτός ο τρόπος θανάτωσης παρέμεινε σε ισχύ καθ' όλη τη διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων και καταργήθηκε επί Μεγάλου Κωνσταντίνου το 337 μ.Χ.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η θανατική ποινή (*roena capitalis*) κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων εκτελείτο με πέντε διαφορετικούς τρόπους: διά της πυράς, διά του ξίφους, διά του πελέκεως, διά του σταυρού και δημοσίως ενώπιον του πλήθους στο αμφιθέατρο.¹ Ο διά του σταυρού θάνατος θεωρείτο ως η εκτέλεση του θύματος πάνω σε πάσσαλο με πρόσδεση ή ήλωση,² τρόπος ο οποίος αποτελούσε μια παραλλαγή του αρχαιοελληνικού αποτυμpanισμού³ ή της ανασταυρώσεως των ανατολικών πολιτισμών «...μετά τέκνων έπτά και γυναικός αίχμάλωτος ληφθείς άνεσταυρώθη... ήπειλει καταπολεμήσας αύτην σταυρωΰ προσηλώσειν ... ή βασίλισσα τών Σκυθών τό τε στρατόπεδον τών Περσών κατέκοψε και τόν Κύρον αίχμάλω-

τον γενόμενον άνεσταύρωσε ...».⁴ Ο βασικός εξοπλισμός για την εκτέλεση της ποινής ήταν ο σταυρός, ένας πάσσαλος στερεωμένος όρθιος στο χώμα, πάνω στον οποίο δενόταν ή καρφωνόταν ο κατάδικος.¹ Η εκτέλεση του κατάδικου στον σταυρό ήταν πράξη μαρτυρική και ατιμωτική.² Ατιμωτική, γιατί ο κατάδικος θεωρείτο μιαιρός «... όπι κεκατηραμένος ύπό Θεου πάς κρεμάμενος επί ξύλου· και ου μη μινανίτε την γην, ήν Κύριος ό Θεός σου δίδωσί σοι εν κλήρω...»^{2,5} και μαρτυρική, επειδή ο θάνατος κατά τη μεν πρόσδεση επερχόταν περίπου στο τριήμερο, κατά δε την ήλωση μετά από 6 περίπου ώρες μαρτυρίου.^{1,2,6} Αρχικά, η σταύρωση εφαρμόστηκε στους Ασύριους-Βαβυλώνιους και στους Πέρσες, σύμφωνα με την οποία το θύμα ήταν προσδεμένο σε δένδρο ή πάσαλο.^{2,8} Επί Μεγάλου Αλεξάνδρου η ποινή

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2017, 34(3):403-410
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2017, 34(3):403-410

Ν. Σταυρακάκης

Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου
«Βενιζέλιο-Πανάνειο», Ηράκλειο Κρήτης

Causes of death in crucifixion

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Θανατικές ποινές
Ιησούς
Ρωμαϊκή αυτοκρατορία
Σταύρωση

Υποβλήθηκε 29.7.2016
Εγκρίθηκε 3.8.2016

μεταφέρθηκε στις χώρες της Μεσογείου, με χαρακτηριστική περίπτωση τη σταύρωση των 2.000 περίπου επιζώντων από την πολιορκία της Τύρου.²⁹ Οι Ρωμαίοι υιοθέτησαν αυτή τη μορφή εκτέλεσης, η οποία επιβίωσε στα εδάφη της αυτοκρατορίας μέχρι το 337 μ.Χ.⁷ Στην περιοχή της Ιουδαίας, η ποινή εμφανίστηκε περίπου το 267 π.Χ.¹⁰ Το 88 π.Χ. ο Αλέξανδρος Ιανναίος (125–76 π.Χ.), βασιλιάς και αρχιερέας της Ιουδαίας, σταύρωσε 800 Φαρισαίους αντιπάλους του «... ἀνασταυρώσαι πρόσταξε αὐτῶν ὡς ὀκτακόσιους...», αφού πρώτα τους υποχρέωσε να παρακολουθήσουν τη σφαγή των συζύγων και των παιδιών τους.^{11,12} Κατά την περίοδο της ρωμαϊκής δημοκρατίας καταδικάζονταν με σταυρικό θάνατο κυρίως οι δούλοι,^{1,2} ένοχοι μεγάλων κακουργημάτων.^{6,13} Ο σταυρικός θάνατος του δούλου θεωρείτο αποτρόπαια τιμωρία «...*servitutis extremum summumque supplicium*...».¹⁴ Οι Ρωμαίοι πολίτες δεν εκτελούνταν διά της σταυρώσεως,^{1,2,15} παρά μόνο αν ανήκαν στη χαμηλή κοινωνική τάξη των *humiliores* (ευτελών).^{1,2,14} Κατά τον 1ο αιώνα, στην περιοχή της Ιουδαίας η σταύρωση χρησιμοποιείτο ευρέως, κυρίως κατά των Ιουδαίων επαναστατών εναντίων των Ρωμαίων.^{2,11} Η ποινή καταργήθηκε οριστικά την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου, το 337 μ.Χ.,¹⁶ λόγω της άμεσης σχέσης του σταυρού με τον χριστιανισμό και του σεβασμού προς το πάθος του Ιησού.^{2,17}

2. ΠΗΓΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συγγραφή του άρθρου πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Πρωτογενείς πηγές πληροφόρησης αποτέλεσαν τα κείμενα των 4 ευαγγελιστών, καθώς και αποσπάσματα της Βίβλου από τη Γένεση, το Δευτερονόμιον και τον Ιησού του Ναυή. Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν κείμενα από την ιστορική βιβλιοθήκη του Διόδωρου Σικελιώτη και την ιουδαϊκή αρχαιολογία, καθώς και τους ιουδαϊκούς πολέμους του Ιώσηπου. Χρήσιμες πληροφορίες αντλήθηκαν από τη ρωμαϊκή ιστορία του Κάσσιου και από τα κείμενα των Ρωμαίων συγγραφέων Κικέρωνα, Τάκιτου και Οράτιου. Από τη σειρά της *Ελληνικής Πατρολογίας (Patrologia Graeca)* χρησιμοποιήθηκαν η *Εκκλησιαστική ιστορία* του Σωζωμένου και του Ευσέβιου Καισαρείας. Δευτερογενείς πηγές πληροφόρησης αποτέλεσαν κυρίως τα βιβλία *“A doctor at Calvary”* του Barbet και *«Βασανιστήρια και εξουσία»* του Σιμόπουλου, όπου υπάρχει ιατρική ερμηνευτική ανάλυση και ιστορική αναδρομή του σταυρικού θανάτου, καθώς και η διατριβή της Grinbergs *“A study of the concept and experience of temptation in the synoptic Gospels”*. Επίσης, πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση σε άρθρα-κείμενα με τη μέθοδο hand search. Εντοπίστηκαν 27 άρθρα, από τα οποία τα 12 χρησιμοποιήθηκαν λόγω της άμεσης σχέσης και συνάφειας με το θέμα.

3. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΥΡΩΣΗΣ

Η εξαγγελία της σταύρωσης γινόταν από τη ρωμαϊκή αρχή με διαταγή *“ibis in cruce”*, που απευθυνόταν στον κατηγορούμενο. Μετά από την κοινοποίηση της απόφασης ακολουθούσε άμεσα η διαδικασία, η οποία περιλάμβανε τη μαστίγωση, τη διαπόμπευση, τη σταύρωση και τη σκελοκοπία.¹

3.1. Η μαστίγωση (φραγγέλωση)

Σύμφωνα με τη ρωμαϊκή νομοθεσία, πριν από την εκτέλεση οποιασδήποτε κεφαλικής ποινής και εν προκειμένω της σταύρωσης, προηγείτο ως προσθετική ποινή η μαστίγωση ή φραγγέλωση¹⁸ «...τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγγελώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῆ...».¹⁹ Θανατική εκτέλεση χωρίς προηγουμένως να υπάρχει μαστίγωση ως πρόγευση του επερχόμενου μαρτυρίου ήταν κάτι το αδιανόητο. Η μαστίγωση μπορούσε να επιβληθεί και ως αυτοτελής ποινή ανάλογα με τη δικαστική απόφαση.¹ Η εν λόγω διαδικασία πραγματοποιείτο στον χώρο του δικαστηρίου¹⁸ και γινόταν με τη χρήση ενός ειδικού μαστιγίου, του φραγγέλιου.⁷ Το φραγγέλιο (*fragellum-fragrum*) ήταν ένα μικρό μαστίγιο με τρεις συνήθως δερμάτινες λωρίδες άνισου μήκους, οι οποίες στις απολήξεις τους είχαν στερεωμένα δύο μολύβδινα σφαιρίδια ή μικρά τεμάχια οστών, τα *plumbatae*.^{1,2,6,7} Αναφέρονται δύο ξεχωριστοί τύποι μαστιγίων, το *fragellum* και το *fragrum*. Τα σφαιρίδια και τα οστά δεν συνυπήρχαν σε ένα μαστίγιο,²¹ και σύμφωνα με αυτόν τον διαχωρισμό, το *fragellum* είχε μολύβδινες απολήξεις, ενώ το *fragrum* οστικές.¹ Από τη διαδικασία της φραγγέλωσης εξαιρούνταν οι γυναίκες, οι γερούσιαστές και οι στρατιώτες εκτός των λιποτακτών.^{2,6,7} Η μαστίγωση γινόταν δημοσίως, με το θύμα να κοιτά το πλήθος.^{7,21} Η διαδικασία είχε ως εξής: του αφαιρούσαν όλα τα ενδύματα και το έδεναν σε πάσσαλο ή κολώνα με τα χέρια από το σημείο των καρπών, σε θέση λίγο υψηλότερα από την κεφαλή.^{18,21} Συνήθως, το σημείο πρόσδεσης ήταν σε τέτοιο ύψος έτσι ώστε το θύμα να μην στέκεται όρθιο αλλά να είναι με τα γόνατα σε κάμψη. Τη μαστίγωση αναλάμβαναν δύο ραβδούχοι, οι *lictores*, οι οποίοι στέκονταν πίσω από τον κατάδικο και έβλεπαν την πλάτη του, ο ένας δεξιά και ο άλλος αριστερά.¹ Σύμφωνα με τη ρωμαϊκή νομοθεσία δεν υπήρχε περιορισμός στον αριθμό των κτυπημάτων και αυτό εξαρτιόταν από τη σκληρότητα των δημίων-ραβδούχων και από τη βαρύτητα του εγκλήματος, ενώ σύμφωνα με τον εβραϊκό νόμο δεν υπερέβαιναν τα 40 κτυπήματα,^{18,21} «...ὕπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρά μίαν ἔλαβον...».²² Μαστιγωνόταν ανηλεώς όλη η οπίσθια πλευρά του κορμού, από την πλάτη μέχρι τους μηρούς και με φορά από άνω προς τα κάτω.^{6,7} Τα κτυπήματα δίνονταν με πλήρη ένταση²⁰ και προκαλούσαν

αρχικά τομή και μετά εκδορά του δέρματος λόγω των οστέινων ή των μολύβδινων απολήξεων.^{18,21} Όσο συνεχίζονταν τα κτυπήματα, εντεινόταν η αιμορραγία από τα αγγεία του δέρματος και στη συνέχεια η αιμορραγία επιτεινόταν λόγω του βαρύτατου τραυματισμού και της αποκόλλησης των υποκείμενων ιστών.^{20,21} Η καταστροφή που προκαλούσαν οι απολήξεις του φραγγέλιου στους ιστούς ήταν τέτοιας έντασης και βαρύτητας μέχρι του σημείου να καθίστανται εμφανή τα οστά και τα σπλάγχνα «...μάστιξ εις τοιοῦτον κατεξάνθη το σώμα, ὡς καί τὰ ὅστα τῶν σαρκῶν ἤδη ἐκλελοιπότην ἐπιφαίνεσθαι...».^{7,17} Τα κτυπήματα στην πλάτη μπορούσαν να προκαλέσουν, εκτός από την αιμορραγία και τις εκτεταμένες ιστικές κακώσεις, κατάγματα πλευρών, ενδοθωρακική αιμορραγία και πνευμοθώρακα. Κάθε κτύπημα συνοδευόταν από κραυγές πόνου, το θύμα έκανε έμετο, ήταν εφιδρωτικό και όσο προχωρούσε η διαδικασία προκαλείτο αφυδάτωση λόγω της απώλειας υγρών από την εφίδρωση, τον έμετο και την αιμορραγία.²¹ Η σταθερή απώλεια υγρών οδηγούσε σε κατάσταση υποογκαιμικού shock, ενώ ταυτόχρονα δημιουργείτο υπεζωκοτική συλλογή, επιτεινοντας ακόμη περισσότερο την αναπνευστική δυσχέρεια, η οποία σε συνδυασμό με τα κατάγματα των πλευρών καθιστούσε την αναπνοή επιπόλαιη και επώδυνη.^{21,23} Ταχέως επερχόταν απώλεια των αισθήσεων λόγω του υπερβολικού πόνου και της απώλειας του όγκου του αίματος, ενώ ο θάνατος κατά τη διάρκεια της φραγγέλωσης δεν ήταν ασυνήθιστος.⁷ Την όλη διαδικασία επέπτευε ο επικεφαλής αξιωματικός, ο *centurion*,²⁰ και στην περίπτωση που δεν ακολουθούσε σταύρωση η διαδικασία της φραγγέλωσης συνεχιζόταν μέχρι τον θάνατο του θύματος. Αν ακολουθούσε σταύρωση, η διαδικασία ήταν κατά τι ηπιότερη και συντομότερη, ώστε το θύμα να μπορέσει να την υποστεί.^{18,20} Μερικές φορές, για να ενταθεί στο μέγιστο το μέγεθος του μαρτυρίου, αναφέρεται ότι έριχναν στις πληγές ξύδι και αλάτι «...ὄξος και ἄλας φύραντες... ἐξέχεον...».¹⁷

3.2. Η διαπόμπευση

Μετά τη φραγγέλωση έβαζαν στους ώμους του θύματος, με τα χέρια σε έκταση, την οριζόντια δοκό του σταυρού, το *patibulum*, και την έδεναν με σχοινί στα σημεία του αυχένα και των βραχιόνων, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την εκ νέου αιμορραγία των τραυμάτων.¹⁸ Ακολουθούσε η διαπόμπευσή του ανάμεσα στο πλήθος, με χλεύη, ονειδισμούς και χειροδικίες.^{1,10,18} Σκοπός της διαπόμπευσης ήταν ο ψυχικός και ο σωματικός βασανισμός, καθώς και η ηθική εκμηδένιση του κατάδικου. Η διαπόμπευση άρχιζε αμέσως μετά τη μαστίγωση με χειροδικίες και χλευασμούς από τους δήμιους ή τους στρατιώτες, και συνεχιζόταν κατά την περιαγωγή του καταδίκου διά μέσου της πόλης έως τον τόπο της εκτέλεσης, που βρισκόταν πάντα έξω

από τα τείχη της πόλης.^{1,6,8,21} Η στρατιωτική φρουρά ήταν πάντα παρούσα, επειδή κάθε εκτέλεση, σύμφωνα με τον νόμο, απαιτούσε την παρουσία της. Συνήθως αποτελείτο από 4 στρατιώτες «...ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστω στρατιώτῃ μέρος...»²⁴ και επικεφαλής της ήταν ο *centurion*.¹⁸ Η φρουρά δεν εγκατέλειπε τη θέση της και παρέμενε δίπλα στον σταυρό μέχρι τον θάνατο του θύματος.⁶ Σκοπός της ήταν να αποτραπεί τυχόν προσπάθεια διάσωσης του εσταυρωμένου από συγγενείς και φίλους.¹⁹ Ο προπορευόμενος στρατιώτης κρατούσε μια πινακίδα (*titulus*) με το όνομα και το έγκλημα του κρατούμενου,^{1,6} ενώ κάποιες φορές την κρεμούσαν και στον λαιμό του θύματος.²⁵

3.3. Ο σταυρός

Ο σταυρός ονομαζόταν ξύλον⁴ «...τὴν κεφαλὴν σου ἀπὸ σοῦ καὶ κρεμάσει σε ἐπὶ ξύλου»,²⁶ «...καὶ ἦν ἐπὶ τοῦ ξύλου ἕως ἑσπέρας...»,²⁷ «...ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας ἐν τῷ ξύλῳ...», «...κρεμάσθη αὐτὸν ἐπὶ ξύλου...»,⁵ «...ἐπὶ ξύλου κρεμασθεὶς ἐσταυρώθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ...», «...ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους θριαμβεύειν ἐν τῷ ξύλῳ...».²⁸ Αποτελείτο από δύο τεμάχια, ένα κάθετο, το *stipes crucis*, και ένα οριζόντιο, το *patibulum*,^{1,2,6,8} και αποκαλείτο «...ξύλον διδύμον...»,¹⁸ «...καὶ τὸν βασιλέα τῆς Γαὶ ἐκρέμασεν ἐπὶ ξύλου διδύμου...».²⁶ Συνήθως είχε σχήμα T⁹ «...κλάουσιν ἄνθρωποι καὶ τὴν αὐτῶν τύχην ὀδύρονται καὶ Κάδμῳ καταρώνται πολλάκις, ὅτι τὸ Ταῦ ἐς τὸ τῶν στοιχείων γένος παρήγαγε...».²⁹ Αν και ο σταυρός σε σχήμα T, ο επονομαζόμενος και *συνεπτυγμένος* ή *crux commissa* ή *crux patibulata*,⁷ ήταν ο πλέον διαδεδομένος, υπήρχαν ακόμη άλλοι τέσσερις τύποι:^{7,30} Ο απλός σταυρός ή *crux simplex*, ο οποίος ήταν ένας απλός πάσσαλος καρφωμένος στο έδαφος,¹⁸ ο λατινικός σταυρός ή *crux immissa*, του οποίου το κατακόρυφο σκέλος ήταν μακρύτερο από το οριζόντιο, ο ελληνικός σταυρός ή *crux quadrata* με τα τέσσερα άκρα ισοσκελή και ο χιαστός σταυρός ή *crux decussate*.³¹ Οι Ρωμαίοι συνήθιζαν να χρησιμοποιούν δύο τύπους σταυρού, τον σταυρό T (*crux commissa*) και τον λατινικό (*crux immissa*), με τα πόδια του θύματος να μην ακουμπούν στο έδαφος.^{2,6,7} Το ύψος του σταυρού κυμαινόταν από το 1,8 m (*crux humilis*) έως τα 2,4 m (*crux sublimis*), ενώ η οριζόντια δοκός, το *patibulum*, είχε μήκος 1,5–1,8 m.⁷ Συνήθως όμως χρησιμοποιούσαν τον *crux humilis*, γιατί, λόγω του χαμηλού του ύψους, επέτρεπε τον κατασπαραγμό των εσταυρωμένων από τα ζώα.¹⁸ Το κάθετο τμήμα του σταυρού (*stipes*) ήταν μόνιμα στερεωμένο στο έδαφος του τόπου της εκτέλεσης.^{1,18} Η όλη κατασκευή ζύγιζε περί τα 136 kg, ενώ μόνο το *patibulum* ζύγιζε 34–57 kg περίπου.^{2,6,7} Ο καταδικασθείς μέχρι τον τόπο της εκτέλεσης μετέφερε το *patibulum* στους ώμους του.^{1,6,7,11} Ήταν αδύνατον λόγω της κατάστασής του να μεταφέρει ολόκληρο τον σταυρό,

όπως εικονίζεται ο Ιησούς στην αγιογραφία.^{1,18} Μετά από την πρόσδεση ή την ήλωση του κατάδικου στο *patibulum*, αυτό προσαρτάτο σε μια ειδική εγκοπή στο κάθετο στήριγμα με τη βοήθεια σχοινιών, διχαλωτών κονταριών ή ξυλόσκαλας. Συνήθως όμως η προσάρτηση στην εγκοπή της κορυφής του *stipes* γινόταν με διχαλωτά κοντάρια, μιας και το ύψος ήταν μικρό και έτσι δεν υπήρχε ανάγκη χρήσης σκάλας ή σκοινιών.¹ Αν η προσάρτηση του *patibulum* γινόταν στην κορυφή του κάθετου τμήματος, τότε ο σταυρός είχε σχήμα **T**, ενώ αν ήταν χαμηλότερα είχε σχήμα **†**.^{15,18} Πάνω από το κεφάλι του θύματος στερεωνόταν η ξύλινη πινακίδα^{18,24,25} (*titulus*), στην οποία έγραφαν το όνομα του θύματος και το αδίκημα^{1,2,7} «...μετά γραμμάτων την αιτίαν της θανατώσεως δηλούντων...».^{2,7,32} Σε ειδικές περιπτώσεις, στο μέσον περίπου του *stipes* υπήρχε ένα ξύλινο στήριγμα, το *sedile* ή *sedicula*, το οποίο χρησίμευε για τη συγκράτηση του βάρους.^{1,7,33} «...το ίδιο το σχήμα του σταυρού διαθέτει πέντε άκρα: δύο κατά μήκος, δύο κατά πλάτος, και ένα στο κέντρο του, επάνω στο οποίο στηρίζεται εκείνος που είναι καθηλωμένος με τα καρφιά...».³⁴ Περιγράφεται ως ένα οριζόντιο κομμάτι ξύλου, κάτι σαν χοντρή σφήνα, το οποίο βρισκόταν ανάμεσα στα σκέλη και υποστήριζε το σώμα από το περίναιο,^{1,18} ενώ χρησιμοποιείτο και υποπόδιο (*suppedaneum*) για τη στήριξη ολόκληρου του αναρτημένου σώματος.^{7,25,35} Αυτό το εξάρτημα βοηθούσε τον κατάδικο να υψώνει το σώμα του και να αναπνέει, παρατείνοντας την αγωνία του θανάτου για 2–3 ημέρες.³⁵

Οι εκτελέσεις διά της σταυρώσεως στη Ρώμη λάμβαναν χώρα σε μια συγκεκριμένη περιοχή, έξω από τα τείχη της πόλης, που ονομαζόταν *Sessorium*, έξω από την πύλη *Esquiline* “...extra portam Esquilinam...” και σύντομα η περιοχή κατέληξε να αποτελεί ένα δάσος από σταυρούς.^{18,36} Τα νεκρά σώματα των σταυρωμένων δεν ενταφιάζονταν, αλλά παρέμεναν στον σταυρό έως την πλήρη αποσύνθεση^{1,17} ή γίνονταν βορά των αρπακτικών πτηνών, των λύκων και των αγριόσκυλων,^{6,18} οι οποίοι τα διαμέλιζαν και τα κατασπάρασσαν, ακόμη και εν ζωή, κατά τη διάρκεια της νύκτας.²¹ «...και φάγεται τὰ ὄρνεα τοῦ οὐρανοῦ τὰς σάρκας σου ἀπὸ σοῦ...»²⁵ “...post insepulta membra different lupi et Aequilini alites...”, «...τα ἄταφα σώματα θα διαμελιστούν ἀπὸ τοὺς λύκους καὶ τὰ πουλιά τῆς Esquiline...».³⁷ Στην περίπτωση που το σώμα ζητείτο για ταφή από τους οικείους, χορηγείτο ειδική άδεια από τις αρχές μετά την πιστοποίηση του θανάτου, εκτός εξαιρέσεων που σχετίζονταν με τη βαρύτητα του εγκλήματος.^{6,18,37}

3.4. Μέθοδοι σταύρωσης

Δύο ήταν οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν από τους δήμιους (*carnifex*) για να εκτελεστεί η ποινή: Η μέθοδος της

πρόσδεσης και η μέθοδος της ήλωσης.^{1,15,18,21} «...οἱ χεῖρες ἠπλούντο πρὸς τὰ πλάγια, προσδεδεμένοι ἢ προσηλωμένοι...».²⁸ Στην περίπτωση της πρόσδεσης, η διαδικασία ήταν απλή και χρησιμοποιείτο περισσότερο για τους ενόχους κλοπής.³⁴ Αφού έγδυναν το θύμα, όταν προσέγγιζαν στο σημείο της σταύρωσης, έδεναν σταθερά τον πήχη περνώντας τον πίσω από τη δοκό, ώστε ο πάσχων να κρέμεται από τους αγκώνες.³³ Ύψωναν την οριζόντια δοκό στην κορυφή της κάθετης και τη σταθεροποιούσαν είτε στην ειδική εγκοπή που υπήρχε είτε καρφώνοντάς την. Ο σταυρός έτσι οριστικοποιείτο στο σχήμα T. Επειδή συνήθως το ύψος της κάθετης δοκού ήταν χαμηλό, περίπου ή λίγο λιγότερο από 2 m (*crux humilis*), η προσάρτηση στην κορυφή γινόταν χωρίς δυσκολία.¹⁸ Πάνω από την κεφαλή κάρφωναν την πινακίδα με το όνομα και το έγκλημα του κρατούμενου.^{1,33} Ακολουθούσε η πρόσδεση των ποδιών στο κάθετο τμήμα.^{1,18,21} Το θύμα εξουθενωμένο εγκατέλειπε σταδιακά κάθε προσπάθεια και ο θάνατος σε μια τέτοια περίπτωση ελάμβανε χώρα μετά από 2–3 ημέρες και οφειλόταν στην αγωνία και στην εξουθένωση του θύματος, στην παρά φύση θέση και στάση του σώματος και στις καρδιοαναπνευστικές επιπλοκές που προκαλούσε αυτή, καθώς και στις μεταβολικές διαταραχές οι οποίες οφείλονταν στη λοίμωξη, στον πυρετό και στην αφυδάτωση.¹⁸

Σταύρωση όμως γινόταν και με πρόσδεση μόνο στην κάθετη δοκό. Το θύμα απλά προσδενόταν σφικτά πάνω στη δοκό και αφήνόταν να πεθάνει. Ο αυτοκράτορας Νέρων (37–68 μ.Χ.) έκανε ακόμη πιο βασανιστικό και αποτρόπαιο το τέλος των εσταυρωμένων. Πρόσδεσε κατάδικους στις κορυφές των δοκών και αφού τους τύλιγε με ύφασμα εμποτισμένο με λάδι και πίσσα, όταν έπεφτε η νύκτα τούς έβαζε φωτιά με πυρσούς, εν όσω ήταν ζωντανοί, για να φωτίζουν τους ανακτορικούς κήπους. Οι δήμιοι έδεναν μόνο τον κορμό, αφήνοντας ελεύθερα τα χέρια, για να εμπλουτίζουν τη φαντασμαγορία με τις σπασμωδικές κινήσεις.¹

Κατά τη σταύρωση με τη μέθοδο της ήλωσης η διαδικασία ήταν περίπου η ίδια. Αφού ο κατάδικος έφθανε στο σημείο της εκτέλεσης με το *patibulum* δεμένο στους ώμους, το έλυναν¹⁸ και συνήθως του έδιναν να πει ένα αναλγητικό ποτό για ανακούφιση από την επερχόμενη διαδικασία, κάτι που συνηθιζόταν στην περιοχή της Ιουδαίας.^{6,8,20} Ήταν ο έσμυρνισμένος οίνος,³⁸ ένα μίγμα κρασιού, κάποιων βοτάνων και φαρμάκων που προκαλούσαν αναισθησία έως και πλήρη αναλγησία.¹ «...Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε...».³⁹ Ακολούθως, έριχναν το θύμα ανάσκελα, με την πλάτη στο έδαφος. Στις δύο άκρες του *patibulum* τοποθετούνταν τα χέρια, τα οποία δεν ήταν τεντωμένα, και η ήλωση γινόταν στο σημείο του μέσου του καρπού.^{6,8,18,20,21} και όχι στην παλάμη, όπως απεικονίζεται στην αγιογραφία και τη ζωγραφική,^{1,33} και αυτό γιατί η ήλω-

ση στις παλάμες δεν ήταν σε σταθερή ανατομική περιοχή για να συγκρατήσει το βάρος του σώματος,^{8,21,33} γεγονός που έχει επιβεβαιωθεί και αρχαιολογικά από σκελετικά υπολείμματα εσταυρωμένων.^{1,6,7,8,35,40} Κατά την ήλωση στον καρπό επισυνέβαινε τρώση του καμπτήρα του αντίχειρα και κάκωση ή διατομή του μέσου νεύρου, με αποτέλεσμα ανυπόφορο, καυστικό και παραλυτικό πόνο, ενώ δεν υπήρχαν κατάγματα οστών ή καταστροφή κάποιου μεγάλου αγγείου, όπως της κερκιδικής αρτηρίας, που να αποτελεί άμεση απειλή κατά της ζωής.^{1,6,7,18} Η σταύρωση, γενικά, ήταν μια αναίμακτη μέθοδος θανάτου.⁴¹ Οι επιπλοκές προέρχονταν συνήθως από την κάκωση του μέσου νεύρου, που εκτός από τον έντονο καυστικό πόνο μπορούσε να προκαλέσει και πάρεση. Λόγω της ανατομίας της περιοχής δεν υπήρχε κάκωση μαλακών μορίων και οστών.²¹ Η ήλωση γινόταν με σιδερένια αιχμηρά καρφιά κωνικού σχήματος, μήκους 13–18 cm και πλάτους 1 cm περίπου.^{6,21} Αφού κάρφωναν και τα δύο χέρια, ύψωναν το *patibulum* στην κορυφή του *stipes* και το στερέωναν στην ειδική εγκοπή. Μετά την ανάρτηση του σώματος προχωρούσαν στην ήλωση των ποδιών. Αυτή γινόταν με δύο τρόπους: Ο ένας τρόπος ήταν να λυγίζουν τα γόνατα έτσι ώστε τα πέλματα να είναι σε παράλληλη θέση με την κατακόρυφη δοκό και βάζοντας το ένα πάνω στο άλλο τα κάρφωναν με ένα μόνο καρφί στην περιοχή του ταρσού.^{1,6,7,21,33} Η απόσταση των ποδιών από το έδαφος ήταν περίπου 50 cm.¹⁸ Η κάκωση ή η τρώση των διακλαδώσεων του μέσου και του πλευρικού περονιαίου νεύρου ήταν η συχνότερη επιπλοκή του συγκεκριμένου τρόπου ήλωσης του ποδιού.⁶ Κατά τον δεύτερο τρόπο, τα πόδια κρέμονταν στη δοκό δεξιά και αριστερά χωρίς να λυγίζουν τα γόνατα και το κάθε πόδι κάρφωνόταν ξεχωριστά στην περιοχή της ποδοκνημικής.^{1,21,42} Η ακίνητη θέση του σώματος και η θέση προσήλωσης των χεριών σε σχέση με το σώμα, που χαμήλωνε λόγω του βάρους και τα χέρια τεντώνονταν όλο και περισσότερο, έφερνε το θύμα σε κατάσταση αναγκαστικής εισπνοής, ενώ η εκπνοή ήταν εργώδης λόγω της αδυναμίας ή της ελλιπούς συστολής των αναπνευστικών μυών και του διαφράγματος,¹⁸ με εμφανή την αίσθηση της πνιγμονής. Η θέση του σώματος μεταμόρφωνε την ακούσια φυσιολογική αναπνευστική λειτουργία σε κάτι που απαιτούσε τρομακτική ενέργεια. Ο θώρακας βρισκόταν σε μόνιμη έκπτυξη λόγω της θέσης και του βάρους του σώματος και η εκπνοή δεν μπορούσε να γίνει χωρίς την ανόρθωση του σώματος είτε με επώδυνο τράβηγμα των χεριών από τους καθηλωμένους καρπούς είτε με πίεση στο προσηλωμένο πόδι.⁴³ Τα συμπτώματα αρχικά ήταν δυνατόν να υποχωρήσουν κατά τι, λόγω των ελάχιστων και επώδυνων μετακινήσεων που μπορούσε να κάνει το ακινητοποιημένο σώμα, γεγονός που σύντομα καθίστατο δυσχερέστατο και αδύνατο, όχι μόνο λόγω της κόπωσης αλλά και των μυϊκών σπασμών

που εμφανίζονταν. Οι σπασμοί εξελίσσονταν σε μυϊκές κράμπες, που άρχιζαν από την περιοχή του πήχη και του βραχίονα, επεκτείνονταν στα κάτω άκρα και γενικεύονταν στον κορμό.¹⁸ Η προσβολή των θωρακικών μυών επέτεινε την αναπνευστική δυσχέρεια. Καθώς η κατάσταση επιδεινωνόταν, το σώμα έγερνε μπροστά λόγω της αδυναμίας του θύματος να παραμείνει σε όρθια θέση, δίνοντάς του μια κλίση περίπου 65° από την κατακόρυφο. Η εργώδης ανόρθωση του σώματος βελτίωνε στιγμιαία την αναπνευστική δυσχέρεια. Όμως, η κόπωση των κάτω άκρων και η αδυναμία στήριξης επανάφερε την πρότερη κατάσταση και το φαινόμενο της αναπνευστικής δυσχέρειας γινόταν όλο και πιο έντονο. Τα επίπεδα του οξυγόνου στο αίμα μειώνονταν σημαντικά και το διοξείδιο του άνθρακα υπερέβαινε κατά πολύ τα φυσιολογικά επίπεδα. Στην ανωτέρω κατάσταση πρέπει να προστεθούν μεταβολικές διαταραχές, όπως ο πυρετός λόγω της μόλυνσης των εκτεταμένων τραυμάτων στην οπίσθια επιφάνεια του σώματος εξ αιτίας της προηγηθείσας μαστίγωσης, η υποογκαιμία λόγω της σημαντικής απώλειας αίματος και υγρών, η αφυδάτωση, η επίθεση των εντόμων, η ταχυκαρδία και η φλεβική στάση εξ αιτίας της απουσίας της μυϊκής δραστηριότητας.² Τελικά, το θύμα εξαντλείτο τόσο πολύ, ώστε του ήταν αδύνατο να ανασηκώσει το σώμα του για να εκπνεύσει. Ταυτόχρονα, η μειωμένη αναπνευστική συχνότητα και ο ελαττωμένος εισπνευστικός όγκος είχαν ως συνέπεια τη μείωση του κατά λεπτόν αερισμού, με αποτέλεσμα υποαερισμό και υπερκαπνία, με αύξηση της PaCO₂ >45 mmHg. Λόγω της οξείας αύξησης της PaCO₂ προκαλείτο αύξηση της ενδοκράνιας πίεσης, με αποτέλεσμα την εμφάνιση συγχυτικών ή ληθαργικών φαινομένων. Η εργώδης μυϊκή δραστηριότητα εξ αιτίας της αναπνευστικής προσπάθειας, του τρόμου και των σπασμών του σώματος είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του CO₂, το οποίο όμως δεν μπορούσε να αντιρροπιστεί με ανάλογη αύξηση του αερισμού. Έτσι, ο συνεχώς μειούμενος εισπνεόμενος όγκος και η φθίνουσα αναπνευστική συχνότητα σε συνδυασμό με την κόπωση των αναπνευστικών μυών και ιδίως του διαφράγματος, αφού οι εισπνευστικοί μύες είχαν χάσει την ικανότητα ισχυρής σύσπασης, οδηγούσαν όλο και σε περισσότερη κατακράτηση CO₂.⁴⁵ Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η δημιουργία υπερκαπνικού κώματος και ο θάνατος επερχόταν σε ένα σχεδόν αναίσθητο θύμα.⁴¹ Σε σχετικό πείραμα που διενεργήθηκε από υγιείς εθελοντές, οι οποίοι κρεμάστηκαν από τους καρπούς και βρίσκονταν υπό συνεχές καρδιοαναπνευστικό monitoring, βρέθηκε ότι μόλις σε 6 min από την έναρξη της διαδικασίας της σταύρωσης με πρόσδεση ο εισπνεόμενος όγκος είχε μειωθεί κατά 70% και η αρτηριακή πίεση κατά 50%, ενώ είχε διπλασιαστεί η καρδιακή συχνότητα. Στα 12 min η αναπνοή ήταν διαφραγματική και έκαναν την εμφάνισή τους συγχυτικά φαινόμενα.

Όταν ο εθελοντής είχε τη δυνατότητα να υποστηρίξει στα πόδια του το βάρος του σώματος για 20 sec, υπήρχε καρδιοαναπνευστική βελτίωση. Όμως, λόγω του πόνου που προκαλείτο στους καρπούς, οι οποίοι αποτελούσαν και το σημείο πρόσδεσης, το πείραμα διακόπηκε.^{2,31,46} Εκτός από την αναπνευστική δυσχέρεια, οι μεταβολικές διαταραχές επέτειναν την όλη κατάσταση. Τα τραύματα της πλάτης και η τραυματική απώλεια δέρματος από τη φραγγέλωση είχαν προκαλέσει σημαντική απώλεια αίματος και πλάσματος, ενώ υπήρχαν και άδηλες απώλειες κυρίως υπότονων υγρών λόγω του πυρετού από τα τραύματα, χωρίς αντίστοιχη πρόσληψη υγρών. Αποτέλεσμα ήταν ο εσταυρωμένος να βρίσκεται στα πρόθυρα του υποογκαιμικού shock.⁴⁷ Τελικά, ο θάνατος ήταν απόρροια πολυπαραγοντικών φαινομένων.

3.5. Σκελοκοπία

Σε περίπτωση που το θύμα καθυστερούσε να πεθάνει ή ο θάνατος επιβαλλόταν να γίνει μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο, η διαδικασία επιταχυνόταν με τη μέθοδο της σκελοκοπίας (κατέαξις των σκελών).^{1,6,18} «...Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου· ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν. Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη...».²⁴ Επρόκειτο για μια διαδικασία η οποία έδινε τέλος στο μαρτύριο και την αγωνία του θύματος. Η σκελοκοπία ή κατέαξις ήταν η αποκοπή,⁴⁸ ο ακρωτηριασμός της κνήμης με τσεκούρι, σπαθί ή βαριά σφύρα ώστε να επιταχυνθεί ο θάνατος από την προκαλούμενη αιμορραγία.^{1,6} Υπήρχε όμως και η τακτική να γίνεται η κατέαξις των σκελών και μετά να αποκαθλώνεται ο κατάδικος, ο οποίος, όντας ετοιμοθάνατος, κατασπαρασσόταν και διαμελιζόταν από τα άγρια ζώα.²¹

3.6. Ο λογχισμός

Επρόκειτο για τη μέθοδο της πιστοποίησης του θανάτου. Αυτή γινόταν με διάτρηση του σώματος διά της λόγχης ή του ξίφους στη δεξιά πλευρά του στήθους, στο ύψος της καρδιάς.⁶ «...ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τήν πλευράν ἔνυξε...».²⁴ Η λόγχη διαπερνούσε το περικάρδιο και τον δεξιό καρδιακό κόλπο.¹⁸ Ο λογχισμός γινόταν συνήθως από τον φρουρό διά του δόρατός του, μιας και το δόρυ είχε μήκος περίπου 1,8 m, ύψος αρκετό για να δοθεί εύκολα το πλήγμα.⁶ Ο λογχισμός της πλευράς αποτελούσε τη χαριστική βολή για τον εσταυρωμένο «...ἡ τῆς καρδίας τρώσις αἴτιον θανάτου ἐστίν...»⁴⁹ και χωρίς αυτή το σώμα

δεν παραδινόταν για ταφή, στην περίπτωση που ζητείτο από τους οικείους του. Αναφέρονται όμως και περιπτώσεις όπου ο λογχισμός της πλευράς γινόταν αμέσως μετά τη σταύρωση για την άμεση εκτέλεση του καταδίκου.¹⁸

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σταύρωση ήταν μια αναίμακτη και μαρτυρική θανάτωση, η οποία ανήκε στις κεφαλικές ποινές. Πολλοί παράγοντες συντελούσαν στον θάνατο του καταδικασθέντος. Αρχικά η μαστίγωση, η οποία προηγείτο οποιασδήποτε κεφαλικής ποινής, και εν προκειμένω της σταύρωσης, προκαλούσε βαρύτερες τραυματικές κακώσεις σε όλη την οπίσθια επιφάνεια του κορμού. Εκδορά του δέρματος, αποκόλληση των υποκείμενων ιστών μέχρι του σημείου να γίνονται εμφανή τα οστά των πλευρών, αιμορραγία, υποογκαιμικό shock από την απώλεια των υγρών και πνευμοθώρακας ήταν μερικές από τις συνέπειες της μαστίγωσης, η οποία πολλές φορές κατέληγε και στον θάνατο του θύματος. Η σταύρωση που ακολουθούσε γινόταν με δύο τρόπους: με πρόσδεση στον σταυρό ή με ήλωση. Μέσω της πρόσδεσης, η ακινητοποίηση του θύματος στον σταυρό γινόταν με σκοινιά. Έδεναν τα χέρια και τα πόδια και ο θάνατος σε αυτή την περίπτωση επερχόταν μετά από 2–3 ημέρες και οφειλόταν κυρίως στο υποογκαιμικό shock λόγω της απώλειας υγρών, στις μεταβολικές διαταραχές εξ αιτίας του πυρετού και της επιμόλυνσης των βαρύτερων τραυμάτων της μαστίγωσης, στην αφυδάτωση, στις καρδιαγγειακές διαταραχές και στην ασφυξία. Στην περίπτωση της ήλωσης, αυτή γινόταν συνήθως με τρία καρφιά, δύο στα χέρια στην περιοχή του μέσου του καρπού και ένα στα πόδια, τα οποία κάρφωναν μαζί στην περιοχή ταρσού-μεταταρσίων, με τα πέλματα παράλληλα στην κάθετη δοκό του σταυρού, εκτός εξαιρέσεων που κάρφωναν το κάθε πόδι ξεχωριστά παράλληλα στη δοκό, στην περιοχή της ποδοκνημικής άρθρωσης. Ο θάνατος στην περίπτωση της ήλωσης ήταν συντομότερος, επερχόταν σε 6 περίπου ώρες και οφειλόταν στην αναπνευστική δυσχέρεια που προκαλείτο από τη στάση του σώματος λόγω της μόνιμης έκπτυξης του θώρακα, ο οποίος έφερνε το θύμα σε κατάσταση αναγκαστικής εισπνοής και σε αδυναμία εκπνοής, στο υποογκαιμικό shock, στις μεταβολικές διαταραχές, στην αφυδάτωση και στις καρδιαγγειακές επιπλοκές εξ αιτίας της ακινησίας και της μείωσης του δραστικού όγκου αίματος, καθώς και στην ασφυξία. Σε περίπτωση που ο θάνατος έπρεπε να επισπευστεί, γινόταν κατέαξις των κνημών, με αποτέλεσμα ακατάσχετη αιμορραγία. Ο θάνατος πιστοποιείτο με λογχισμό της πλευράς στα δεξιά του σώματος, με αποτέλεσμα την τρώση του καρδιακού μυός. Οι εσταυρωμένοι παρέμεναν στον σταυρό μέχρι την πλήρη αποσύνθεση. Η ποινή της

σταυρώσεως παρέμενε ενεργή σε όλη τη διάρκεια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και καταργήθηκε επί Μεγάλου Κωνσταντίνου, το 337 μ.Χ., λόγω της ομοιότητας και του σεβασμού προς το πάθος του Χριστού.

ABSTRACT

Causes of death in crucifixion

N. STAVRAKAKIS

"Venizelio-Pananion" General Hospital, Heraklion, Crete, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2017, 34(3):403–410

Crucifixion was a historical method of capital punishment which first appeared to be used by the Persians. Alexander the Great is reputed to have introduced to the Mediterranean countries the practice as a form of punishment. Crucifixion was reserved for slaves, revolutionaries and vile criminals. There were five different shapes of cross which could be applied. The simplest was a beam attached to the ground, the most popular was T-shaped, the Latin had the vertical beam longer than the horizontal, the Greek had all arms of equal length, and finally there was the X-shaped cross. Crucifixion as a punishment consisted of four parts: Whipping with the flagellum, pillory, crucifixion and in some cases crurifragium, an action which left the legs of the person broken or shattered. Whipping led to excess bleeding and extended heavy wounds to the back of the victim's body, while pillory caused psychological torture by humiliating the victim and holding him up to ridicule. Crucifixion took place outside the city walls, in two ways. The person executed could be attached to the cross by ropes or by nails. With the use of ropes, death ensued two or three days later and was the result of loss of fluids and cardiovascular disorder, dryness, lack of movement and the painful process of asphyxiation. With the use of nails death came rather sooner, within approximately six hours, and was the result of excess bleeding, cardiovascular disorders and asphyxia. In order to hasten the process of death the victim's bones were shattered, causing considerable blood loss and finally death. The crucified individual would be left on the cross to be eaten by predatory animals. The family could, however, claim the body for burial. In such a case, to make sure the victim was dead, a soldier would pierce the right side of his chest with a sword. This method of killing was practised during the Roman period, and was ended by Emperor Constantine in 337 AD.

Key words: Crucifixion, Fatal penalties, Jesus, Roman Emperor

Βιβλιογραφία

1. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ Κ. *Βασανιστήρια και εξουσία*. Πιρόγα, Αθήνα, 2003
2. RETIEF FP, CILLIERS L. The history and pathology of crucifixion. *S Afr Med J* 2003, 93:938–941
3. ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ. *Θεσμοφοριάζουσες*. 930, 938, 942, 1028
4. ΔΙΟΔΩΡΟΣ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ. *Ιστορική βιβλιοθήκη*. Κάκτος, Αθήνα, 2009:II, 1, 18, 44
5. ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ. 21:22–23
6. EDWARDS WD, GABEL WJ, HOSMER FE. On the physical death of Jesus Christ. *JAMA* 1986, 255:1455–1463
7. RETIEF FP, CILLIERS L. Christ's crucifixion as a medico-historical event. *Acta Theol Suppl* 2005, 7:294–309
8. REGAN JM, SHAHLAIE K, WATSON JC. Crucifixion and median neuropathy. *Brain Behav* 2013, 3:243–248
9. CURTIUS RUFUS. *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*. Teubneri, Lipsiae, 1919:V, 4, 17
10. ΙΩΣΗΠΟΣ Φ. *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία I–XX*. Κάκτος, Αθήνα, 1998
11. ΙΩΣΗΠΟΣ Φ. *Ιστορία ιουδαϊκού πολέμου*. Κάκτος, Αθήνα, 1997
12. ΓΡΑΤΣΕΑΣ Γ, ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ Σ. *Τα χειρόγραφα της νεκρής θαλάσσης. Τα εσσαϊκά κείμενα του Κουμράν σε νεοελληνική απόδοση*. Άρτος Ζωής, Αθήνα, 2003
13. CICERO. Pro Cluentio. In: Grose H (Trans.) *Orations*. Loeb Classical Library, Harvard University Press, USA, 1927
14. CICERO. In: Yonge CD (Trans.) *The Orations of Marcus Tullius Cicero*. George Bell & Sons, London, 1903
15. ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ. *The catholic encyclopedia*. The Encyclopedia Press, New York, 1907
16. ΣΩΖΩΜΕΝΟΣ. *Εκκλησιαστική ιστορία*. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:67, VIII
17. ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. *Εκκλησιαστική ιστορία*. Παλαμάς, Αθήνα, 1977:Ι, 8
18. BARBET P. *A doctor at Calvary*. Roman Catholic Books, USA, 1993
19. ΜΑΤΘΑΙΟΣ. 27:37
20. DAVIS CT. The crucifixion of Jesus: The passion of Christ from a medical point of view. *Ariz Med* 1965, 22:183–187
21. GRINBERGS ED. *A study of the concept and experience of temptation in the synoptic Gospels*. Durham Theses, Durham University, UK, 1973

22. ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ. Β, 11:22–26
23. McDERMOTT T. The physical effects of the scourging and crucifixion of Jesus. *Catholic Insight* 2014. Available at: <http://catholicinsight.com>
24. ΙΩΑΝΝΗΣ. 19:19, 23, 31
25. SAMUELSSON G. *Crucifixion in antiquity*. Siebeck, Tübingen, Germany, 2011
26. ΓΕΝΕΣΙΣ. 40:19
27. ΙΗΣΟΥΣ ΤΟΥ ΝΑΥΗ. VIII, 23
28. ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Εκ των εις το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον Εξηγητικών. Στο: Migne JP (Επιμ.) *Ελληνική Πατρολογία*. Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων, Αθήνα, 2000:13, 829–1600
29. LUCIAN. *Works*. William Heinemann, London, 1913
30. ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ. *Θρησκευτική και ηθική εγκυκλοπαίδεια*. Μαρτίνοσ, Αθήνα, 1962
31. SCHULTE KJ. Der Tod Jesu in der Sicht der modernen Medizin. *Berl Med* 1963, 14:210–220
32. DIO CASSIUS. *Roman history*. Cary E, Foster H (Trans.). Loeb Classical Library, Harvard University Press, USA, 1927
33. HEWITT JW. The use of nails in the crucifixion. *Harv Theol Rev* 1932, 25:29–45
34. ANTE-NICENE FATHERS. *The Apostolic fathers, Justin Martyr, Irenaeus*. Roberts-Donaldson (Trans.). Eerdmans, USA, 1997
35. TZAFERIS V. The archaeological evidence of crucifixion. In: Meinhardt M (ed) *Jesus: The last day*. Biblical Archaeological Society, Washington, 2003:91–113
36. TACITUS. *Annals*. Loeb Classical Library, Harvard University Press, USA, 1927
37. SHOREY P. *Horace: Odes and Epodes*. Sanborn & Benj, New York, 1910:V, 99
38. PEDANI DIOSCORIDIS. De materia medica. In: *Medicorum Graecorum opera quae extant*. Kühn, Lipsiae, 1829:V, 725, 730
39. ΜΑΡΚΟΣ. 16:23
40. HAAS N. Anthropological observations on the skeletal remains from Giv'at ha-Mivtar. *Israel Explor J* 1970, 20:38–59
41. ROBISON JC. Crucifixion in the Roman world: The use of nails at the time of Christ. *Stud Antiq* 2002, 2:25–59
42. MACCIUS PLAUTUS. *The rope and other plays, Mostellaria*. Watling E. (Trans.) Penguin Classics, London, 1964:V, 359–360
43. LITCHFIELD WR. The search for the physical cause of Jesus Christ's death. *BYU Stud* 1997–1998, 37:93–109
44. GUYTON AC. *Textbook of medical physiology*. 8th ed. Saunders, Philadelphia, 1991:41
45. ROUSSOS C. Respiratory muscle fatigue and ventilatory failure. In: Hall JB, Schmidt GA, Wood LD (eds) *Principles of critical care*. McGraw-Hill, New York, 1992
46. MODDER H. Die Todesursache bei der Kreuzigung. *Stimmen d. Zeit* 1949, 144:50–59
47. GUTIERREZ G, REINES HD, WULF-GUTIERREZ ME. Clinical review: Hemorrhagic shock. *Crit Care* 2004, 8:373–381
48. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Μετεωρολογικά. 386α
49. ΣΕΞΤΟΣ ΕΜΠΕΡΙΚΟΣ. Προς μαθηματικούς. V:104

Corresponding author:

N. Stavrakakis, P.O. Box 621, GR-715 00 Kokkini Hani, Heraklion, Crete, Greece
e-mail: nstavrakakis@hotmail.com